O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

2026-yil 25-26-sentabr

(1-qism)

JIZZAX-2026

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2026-yil 25-26-sentabr. 507-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., т.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD) dots., Norbekova B.Sh. p.f.f.d.(PhD) dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

1.Hayitov O.E. Boshqaruv psixologiyasi.Darslik. Toshkent: «Istiqlol» nashriyoti, 2021-yil. 3-b.
2. Yulchiyeva Z.N.. Boshqaruv psixologiyasi. Darslik - T.: 2021. 179-bet.
3. Mukumova D.I., Fayzullaev R.X., Jumanov A.A., Yarova S.B. Boshqaruv psixologiyasi. / o‘quv qo‘llanma /.Toshkent: 2023-yil 8-bet.

PSIXOLOG-MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKT: KOMPETENSIYA, METODOLOGIYA VA ETIK MEZONLAR

p.f.f.d (PhD) Sattorova Mahliyo Burxanovna
Alimov Normurat Nasirovich
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
makhliyosattorova87@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Psixologiya yo‘nalishida mutaxassis tayyorlash jarayoniga raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektni integratsiya qilishning ilmiy-metodik hamda etik shartlari tahlil qilinadi. Raqamli psixologiya, ochiq fan, psixometriya va dalillarga asoslangan amaliyot kasbiy kompetensiya bilan bog‘lanadi. APA va EuroPsy yondashuvlari asosida sun’iy intellektni yordamchi didaktik-analitik vosita sifatida qo‘llash, lekin psixologik qarorni to‘liq avtomatlashtirmaslik, inson nazorati, validlik, maxfiylik va akademik halollikni saqlash zarurligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: raqamli psixologiya, sun’iy intellekt, kasbiy kompetensiya, psixometriya, ochiq fan, raqamli etika, superviziya, akademik halollik.

Psixologiya ta’limida raqamli platformalar, elektron psixodiagnostika, katta ma’lumotlar va generativ sun’iy intellektning kengayishi mutaxassis tayyorlash mazmuniga yangi talablar qo‘ymoqda. Psixologiya bakalavriatida ilmiy fikrlash, tadqiqot metodlari, kommunikatsiya, etik-ijtimoiy mas’uliyat va kasbiy rivojlanish o‘zaro integratsiyalangan kompetensiyalar sifatida qaraladi [1]. Shuning uchun raqamli vosita oddiy texnik yangilik emas, balki ilmiy metodologiya va kasbiy etika bilan bog‘langan faoliyat vositasidir.

Psixologiya yo‘nalishida bu masala ayniqsa muhim, chunki mutaxassis shaxsiy va psixologik jihatdan sezgir ma’lumotlar bilan ishlaydi. Sun’iy intellekt samaradorlikni oshirishi mumkin, ammo noto‘g‘ri talqin, algoritmik tarafkashlik, maxfiylikning buzilishi va professional mas’uliyatning susayishi xavfini ham tug‘diradi. Demak, texnologiyadan foydalanish qobiliyati uning ilmiy asoslanganligi va etik chegaralarini baholash kompetensiyasi bilan birga shakllanishi zarur [2].

Zamonaviy psixologiyada ochiq fan, replikatsiya, raqamli psixologiya, katta ma’lumotlar va sun’iy intellekt o‘zaro bog‘liq tendensiyalardir. Ochiq fan natijalarning shaffofligini, replikatsiya esa xulosalarning qayta tekshirilishini kuchaytiradi. Katta ma’lumot va algoritmlar murakkab xulq-atvor ma’lumotlarini tez qayta ishlash imkonini bersa-da, algoritm murakkabligining o‘zi ilmiy

ishonchlilikni kafolatlamaydi. Valid o‘lchov, asoslangan tanlanma, metodologik nazorat va nazariy interpretatsiya baribir zarur [3].

Psixologning raqamli kompetensiyasi to‘rtta tarkibni qamrab olishi maqsadga muvofiq: ilmiy axborotni izlash va tekshirish; ma’lumotni yig‘ish, saqlash va tahlil qilish; sun’iy intellektdan yordamchi vosita sifatida foydalanish; maxfiylik, mualliflik va algoritmik xatolarni nazorat qilish. EuroPsy modeli akademik tayyorgarlikni amaliy tajriba va superviziya bilan bog‘laydi [4]. Mazkur tamoyil raqamli faoliyatga ham tatbiq etilganda, mutaxassis texnologiya bergan natijani tekshirish va yakuniy qaror uchun javobgarlikni o‘zida saqlaydi.

Sun’iy intellektning ta’lim va tadqiqotdagi imkoniyatlari. Sun’iy intellekt talabalarga nazariyalarni taqqoslash, tekshiriladigan savol tuzish, muqobil gipotezalarni ishlab chiqish, keys yaratish va dastlabki matn tahlilida yordam berishi mumkin. Pedagogik samaradorlik talaba tayyor javobni qabul qilganda emas, balki javobning dalilliligini tekshirganda yuzaga keladi. Shu sababli AI bilan bajariladigan topshiriqlar manbani tekshirish, xatoni aniqlash, qarama-qarshi dalil keltirish va yakuniy xulosani mustaqil asoslashni talab qilishi lozim.

Psixologik tadqiqotda AI ma’lumotni kodlash, dastlabki tasniflash yoki tahlil variantlarini ko‘rib chiqishda yordamchi bo‘lishi mumkin. Biroq tadqiqot savoli, o‘zgaruvchilarni operatsionallashtirish, tanlanma, validlik va xulosaning chegaralarini baholash tadqiqotchining mas’uliyatida qoladi. Psixologik testlarda esa ishonchlilik, validlik, normativ baza va madaniy-lingvistik moslik tekshirilmasdan avtomatik interpretatsiyaga tayanish ilmiy xatodir. Xorijiy testni o‘zbek tiliga shunchaki tarjima qilish yetarli emas; xalqaro tavsiyalar konstrukt ekvivalentligi va empirik adaptatsiyani talab qiladi [5].

Raqamli psixologik faoliyatda maxfiylik, xabardor rozilik, kompetensiya chegarasi, zarar yetkazmaslik, adolat va kasbiy halollik texnologik qulaylikdan ustun turishi kerak. Mijozni aniqlash mumkin bo‘lgan ma’lumotni ochiq AI tizimiga kiritish, model yaratgan tashxisga o‘xshash matnni klinik baholash o‘rnida ishlatish yoki manbasiz ma’lumotni ilmiy dalil deb qabul qilish professional xavf tug‘diradi.

Shuning uchun ta’limda «inson nazorati» tamoyilini mustahkamlash zarur: raqamli tizim tavsiya yoki yordamchi tahlil beradi, lekin natija mutaxassis tomonidan nazariy, metodik va etik mezonlar asosida tekshiriladi. Tashxisga yaqin xulosa, inqiroz holatini baholash, voyaga yetmagan shaxsga oid qaror yoki sezgir ma’lumotni uzatish kabi yuqori xavfli vaziyatlar avtomatlashtirilmasligi va malakali mutaxassis nazoratida qolishi kerak.

Psixologlarni tayyorlashning integrativ modeli

Raqamli tayyorgarlikni to‘rt bosqichda tashkil etish taklif qilinadi. Birinchi bosqich - ilmiy axborot savodxonligi, akademik halollik va ma’lumot xavfsizligi; ikkinchi bosqich - tadqiqot metodlari, statistika va psixometriya bilan bog‘langan raqamli tahlil; uchinchi bosqich - AI va platformalarni anonimlashtirilgan keyslar hamda simulyatsiyalarda qo‘llash; to‘rtinchi bosqich - real kasbiy vaziyatlarda superviziya ostida texnologiyaning imkoniyati va chegarasini baholash. Bunday ketma-ketlik fundamental bilimdan amaliy kompetensiyaga o‘tishni ta’minlaydi [1, 4].

Baholashda talabaning vositani ishlata olishidan tashqari, manbani ajratishi, AI xatosini aniqlashi, etik xavfni ko‘rsatishi va qarorini dalil bilan asoslay olishi tekshirilishi kerak. Keys, reflektiv hisobot, mini-loyiha va superviziya ostidagi amaliy topshiriqlar bu maqsadga mos keladi.

Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt psixologik ta’lim va tadqiqot imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq ularni metodologiya, psixometriya va etika bilan integratsiya qilmasdan qo‘llash noto‘g‘ri xulosa hamda professional xavfni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli Psixologiya yo‘nalishida raqamli kompetensiya ilmiy va etik kasbiy kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida shakllantirilishi lozim. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda quyidagi amaliy choralar taklif etishimiz mumkin: 1) AI vositalaridan foydalanish bo‘yicha yagona etik-metodik yo‘riqnoma ishlab chiqish; 2) tadqiqot metodlari va psixodiagnostikaga AI natijasini verifikatsiya qilish, algoritmik tarafkashlik va maxfiylik bo‘yicha keyslarni kiritish; 3) xorijiy raqamli testlarni o‘zbek tili va mahalliy kontekst uchun adaptatsiya hamda validatsiyadan o‘tkazish; 4) ta’limda real mijoz ma’lumotlari o‘rniga anonimlashtirilgan yoki sintetik keyslarni qo‘llash; 5) yuqori xavfli qarorlarda inson nazorati va superviziyani majburiy prinsip sifatida belgilash; 6) AI yordamidan foydalanilgan holatni ochiq ko‘rsatish va yakuniy ilmiy xulosa uchun muallifning shaxsiy javobgarligini saqlash.

Bu raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektni integratsiya qilish orqali Psixologiya yo‘nalishida mutaxassis tayyorlash jarayonini yanada samarali va albatta sifatli tashkil etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. American Psychological Association. Guidelines for the Undergraduate Psychology Major: Version 3.0. Washington, DC: APA, 2023.

2. American Psychological Association. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. APA, 2017.

3. Morling B. Research Methods in Psychology: Evaluating a World of Information. 4th ed. W.W. Norton, 2021.

4. European Federation of Psychologists’ Associations. EuroPsy Regulations. Brussels: EFPA, 2025.

5. International Test Commission. ITC Guidelines for Translating and Adapting Tests. 2nd ed., 2017/2018.

6. Sattorova Mahliyo. (2023). Oliy ta’lim tizimida bo‘lajak muhandislarni mustaqil ishlash jarayoniga tayyorlashning ba’zi jihatlari. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 45–49. Retrieved from https://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/367

7. Alimov Normurod, & Sattorova Mahliyo. (2023). Talabalarni kasbiy-ijodiy faoliyatga tayyorlashda kreativlik sifatlarini rivojlantirish asoslari. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 40–44. Retrieved from https://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/366